

Радаслаў Калета

Радаслаў Калета

Варшаўскі ўніверсітэт

e-mail: rkaleta@uw.edu.pl

Выбраныя матэрыялы па вывучэнні беларускай мовы як замежнай (1973 – 2017 гг.)¹

Рэзюмэ

Артыкул уяўляе з сябе агляд дапаможнікаў па вывучэнні беларускай мовы як замежнай, выдадзеных у 1973 – 2017 гг. у Беларусі і іншых краінах. Прадстаўленыя розныя крытэрыі класіфікацыі падручнікаў, апісаная структура некаторых кніг, іх перавагі і недахопы, а таксама ўмовы, у якіх з’явіліся гэтыя кнігі. Прапанаваная тыпалогія глотадыдактычных дапаможнікаў шчыльна звязаная з моўнай сітуацыяй у Беларусі і залежыць ад прынятага вызначэння беларускай мовы, якую можна выкладаць у школах як родную мову, замежнікам як замежную, беларусам-суайчыннікам у розных краінах свету, для якіх беларуская мова гэта, па сутнасці, другая мова (успадкаваная), або рускамоўным беларусам, для якіх беларуская мова – гэта адноўленая мова.

Abstract

Selected Works on Learning Belarusian as a Foreign Language (published between 1973 and 2017)

This article reviews the Belarusian as a foreign language textbooks issued between 1973 and 2017 in Belarus and other countries. Various criteria for the classification of textbooks were presented. The structure of some books, their advantages and disadvantages, and the context in which they were created are analyzed. The proposed typology of glottodidactics aids is closely related to the language environment in Belarus and depends on the accepted definition of the Belarusian language which can function as a mother tongue, a second language (inherited), a recovered language and a foreign language.

¹ Артыкул з’яўляецца часткай навуковых даследаванняў, якія вядуцца ў майстэрні беларусістычнай глотадыдактыкі, што з 1 снежня 2015 г. працуе на кафедры беларусістыкі Варшаўскага ўніверсітэта. Тэкст у крыху іншай форме друкаваўся на польскай мове [гл. Kaleta 2017]

Глотадыдактычныя матэрыялы, якія ўжываюцца для выкладання і вывучэння замежнай мовы, можна падзяліць на шмат відаў, у залежнасці ад прынятых крытэрыяў. Найпрасцейшае дзяленне – паводле формы падачы зместу матэрыялу, а менавіта на такія традыцыйныя формы як падручнікі, граматыкі, дапаможнікі, самадапаможнікі, зборнікі практыкаванняў, размоўнікі, слоўнікі (аднамоўныя, двухмоўныя, тэматычныя)², граматычныя табліцы, гульні, і г. д., а таксама электронныя формы – інтэрактыўныя Інтэрнэт-старонкі з поўным курсам вывучэння або рознымі матэрыяламі для вывучэння мовы, відэаролікі (напр., на сайце Youtube) і г. д. Колькасць гэтых формаў уражвае і ўразнастайвае выкладанне/вывучэнне мовы. У той жа час, вышэйзгаданыя глотадыдактычныя дапаможнікі могуць быць як падрыхтаванымі на акадэмічным узроўні і далей выкарыстоўвацца на ўніверсітэцкіх занятках (для філолагаў і нефілолагаў), так і з’яўляцца, хутчэй папулярна-навуковымі, скіраванымі (звычайна) да аўдыторыі без лінгвістычнай адукацыі, часта да прадстаўнікоў пэўнай прафесіі (напрыклад, бізнэсоўцаў) – што адпавядае наступнаму крытэрыю падзелу матэрыялаў на тыя, што прадстаўляюць або агульную, або спецыяльную лексіку.

У выпадку з Беларуссю (хаця, напэўна, не толькі тут), можна таксама вылучыць глотадыдактычныя дапаможнікі паводле прынятага разумення вызначэння беларускай мовы, якую можна выкладаць у школах як родную мову, замежнікам як замежную, беларусам-суайчыннікам у розных краінах свету, для якіх беларуская мова гэта, па сутнасці, другая мова (успадкаваная), або рускамоўным беларусам, для якіх

² Больш гл. Kaleta 2013б.

Выбраныя матэрыялы па вывучэнні беларускай мовы...

беларуская мова – гэта адноўленая мова.

Такім чынам, ёсць дапаможнікі па вывучэнні беларускай мовы як роднай (першай, зыходнай) [параўн. Lirińska 2003: 19], якія выкарыстоўваюцца на занятках у беларускіх школах (але не з’яўляюцца прадметам гэтага артыкула), дапаможнікі па вывучэнні беларускай мовы як другой (як замежнай мовы, або як роднай мовы, якая вывучаецца на эміграцыі – у якасці мовы нацыянальнай меншасці ці як успадкаванай мовы – нечага паміж роднай і замежнай мовамі [параўн. Lirińska 2002; Lirińska, Seretny 2011]), якія выкарыстоўваюцца нацыянальнай меншасцю (напрыклад, у пачатковых і сярэдніх школах Падляшша з дадатковым навучаннем беларускай мовы, або сярод беларускіх эмігрантаў Паўночнай Амерыкі [Пашкевіч 1968; V. Pashkevich 1974, 1978]), ці дапаможнікі па вывучэнні беларускай мовы як замежнай, якія ўжываюцца на занятках з замежнымі студэнтамі, якія не звязаныя (напр. беларускімі каранямі) з краінай паходжання мовы (у гэтым выпадку – з Беларуссю).

Акрамя гэтага, у сітуацыі, што склалася ў Беларусі, можна вылучыць яшчэ адну групу дыдактычных дапаможнікаў – для рускамоўных беларусаў, якія жывуць на радзіме і імкнуцца палепшыць свае камунікацыйныя кампетэнцыі ў беларускай мове, якую на практыцы яны ўжываюць значна менш (з розных прычын), а таксама маюць псіхалагічныя ці сацыялінгвістычныя падставы; неўжыванне беларускай мовы беларусамі ў Беларусі агульна акрэслім шырокім працоўным тэрмінам *унутраная моўная эміграцыя*). У гэтым кантэксце для патрэб дадзенага артыкула будзем ужываць працоўны тэрмін адноўленая мова (*беларуская як адноўленая мова*)³. У той жа час трэба адзначыць, што не ўсе аўтары (глота)дыдактычных матэрыялаў падзяляюць ці практыкуюць гэтую класіфікацыю – яна была складзеная, хутчэй, для патрэб дадзенага артыкула. Часта дыдактычныя дапаможнікі, аднесенныя да адной са згаданых вышэй груп, у той ці іншай ступені выкары-

стоўваюцца на занятках з навучэнцамі з іншых вылучаных вышэй груп носьбітаў беларускай мовы і культуры, прыкладам чаго можа служыць падручнік Валянтыны Пашкевіч *Fundamental Byelorussian* [Pashkevich 1974, 1978], які быў напісаны для дзяцей беларускіх эмігрантаў у Таронта [Барысенка 2017: 17], але, праз ужыванне англійскай мовы, можа таксама выкарыстоўвацца і падчас працы з англафонамі – таму сёння ўжо цяжка адназначна ацаніць, ці можна яго залічыць да матэрыялаў да навучання беларускай мове як другой (успадкаванай), ці як замежнай. Імкненні аўтаркі былі зразумелыя, але кніга пачала жыць сваім жыццём: напрыклад, ёй карысталіся славiсты Універсітэта Калумбія ў Нью-Ёрку [Барысенка 2017: 17]. Такіх прыкладаў, вядома, існуе і больш. Выданнямі для вывучэння беларускай мовы як роднай таксама часам карыстаюцца для працы з замежнікамі, напрыклад, славянамі (палякамі, украінцамі, рускімі) – але пытанне ў тым, ці заўсёды гэта слушна з боку метадыкі, ці, хутчэй, вынікае з недахопу тыповых матэрыялаў для замежнікаў.

Варта таксама падкрэсліць той факт, што Аляксандр Лукашанец з Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі выступае супраць выкладання беларускай мовы беларусам як замежнай, і з ім цяжка не пагадзіцца [Лукашанец 2014: 305]. Акрамя вышэй згаданых класіфікацый, глотадыдактычныя дапаможнікі можна таксама падзяліць і паводле іншых крытэрыяў. Паводле месца напісання (выдання) вылучаем падручнікі, напісаныя ў Беларусі (Мінск), Польшчы (Варшава, Беласток, Кракаў), Расійскай Федэрацыі (Масква, Санкт-Пецярбург, а таксама і ў азіяцкай частцы Расіі – Екацярынбург), ва Украіне (Кіеў), у Германіі (Ольдэнбург), Венгрыі (Будапешт), Чэхіі (Прага), ЗША (Мантэрэй і Рочастар), Канадзе (Таронта) і Японіі (Цукуба). Паводле мэтавай аўдыторыі падручнікаў можна адрозніць, напрыклад, падручнікі, напісаныя для рускамоўнай і англамоўнай аўдыторыі, падручнікі, напісаныя для прадстаўнікоў пэўнай нацыянальнасці (для палякаў, рускіх, украінцаў, венграў, чэхаў, немцаў, японцаў), а таксама падручнікі, прызначаныя для замежнікаў розных нацыянальнасцяў (а не адной пэўна абранай). Паводле паходжання аўтара вылучаюцца падручнікі, напісаныя носьбітамі мовы (беларусамі), або замежнікамі

³ Як вынікае з апытанкі ў Фэйсбуку, якую правяла І. Уладыка, у беларускай мове сустракаюцца яшчэ наступныя варыянты перакладу гэтага тэрміна: *адноўленая мова*, *мова родная адноўленая*, *мова родная ў стане аднаўлення*, *адшуканая мова*, *рэінтрадукаваная мова*, *вернутая мова*, *вернутая ва ўжытак мова*, *наноў вывучаная мова*.

Радаслаў Калета

(палякамі, рускімі, украінцамі), або парамі аўтараў: носьбітам мовы і замежнікам (напр., пары беларуска-нямецкіх, беларуска-японскіх, беларуска-венгерскіх суаўтараў). Паводле ўжытага правапісу вылучаюцца дыдактычныя матэрыялы з класічным правапісам, з афіцыйным правапісам і адначасова з выкарыстаннем і класічнага, і афіцыйнага правапісаў. Паводле метадыкі працы з падручнікам вылучаюць самадапаможнікі, кнігі для працы з настаўнікам, матэрыялы, якія можна выкарыстоўваць і ў якасці самадапаможніка, і для працы на моўных курсах (напр., размоўнікі, тэматычныя слоўнікі). Паводле асноўнай мовы вылучаюць падручнікі, напісаныя цалкам па-беларуску, разам з парадамі, каментарамі і граматычнымі тлумачэннямі, і падручнікі, дзе парады, каментары і тлумачэнні напісаныя на мове адрасата (напр., па-польску, па-англійску, па-венгерску і г. д.).

А. Міхоньска-Стаднік піша пра яшчэ адну тыпалогію падручнікаў [Michońska-Stadnik 1993: 40 – 41]. Так, можна вылучыць падручнікі граматычныя, збудаваныя вакол граматычных пытанняў, і падручнікі функцыянальныя, дзе на першым месцы стаіць не граматыка, а камунікацыйныя структуры. Паводле гэтай тыпалогіі, функцыянальных падручнікаў абсалютна бракуе, калі гаварыць пра беларускую мову як замежную. Варта таксама вылучыць асобную групу падручнікаў, збудаваных на падкрэсленых сувязях паміж мовай і культурай, дзе акцэнт робіцца на беларускай культуры. Згаданыя вышэй крытэрыі можна ўжыць і да выданняў, прааналізаваных у гэтым артыкуле. Кожны з іх можна залічыць да пэўнай катэгорыі (часам да некалькіх адразу), вылучанай паводле такога крытэрыю. У пададзеным ніжэй аглядзе глотадыдактычных дапаможнікаў намі разглядаліся, у асноўным, падручнікі, размоўнікі і тэматычныя слоўнікі, як тыя матэрыялы, якія, на наш погляд, найчасцей выкарыстоўваюцца на занятках беларускай мовы як замежнай (не ўлічваючы граматык [напр., Rott-Żebrowski 1991, 1992], анлайн-курсаў і г. д.). Узгаданыя тут глотадыдактычныя дапаможнікі ўпарадкаваныя паводле двух асноўных крытэрыяў: 1) храналагічнага, які, хутчэй, выкарыстаны тут з мэтай упарадкавання, паколькі дыяхранічны аспект пытання [параўн. Барысенка 2017] не

з'яўляецца тэмай гэтага артыкула; 2) крытэрыі мэтавай аўдыторыі, які вынікае з прынятага разумення вызначэння беларускай мовы, якую можна выкладаць у школах як родную мову, замежнікам як замежную, беларусам-суайчынікам у розных краінах свету, для якіх беларуская мова гэта, па сутнасці, другая мова (успадкаваная), або рускамоўным беларусам, для якіх беларуская мова – гэта адноўленая мова. Будуць паказаныя тыя матэрыялы, якія можна выкарыстоўваць для навучання беларускай мове як замежнай, хаця, відавочна, што таксама ў пэўнай ступені і для навучання беларускай мове як другой (успадкаванай), бо некаторыя аўтары адрасуюць свае публікацыі не толькі да замежнікаў, але таксама (адначасова) і да рускамоўных беларусаў [Кривицкий, Михневич, Поддужный 2008: 8] (пытанне толькі ў тым, ці з'яўляецца жаданне аўтараў універсальнага выдання метадычна абгрунтаваным).

Агляд выбраных матэрыялаў па БМЗ 1973

Кривицкий А. А., Михневич А. Е., Поддужный А. И., 1973, *Белорусский язык для небелоруссов*, Минск.

Гэтая кніга была выдадзеная на рускай мове для рускіх навукоўцаў і, між іншым, утрымлівае граматычнае апісанне беларускай мовы, звесткі пра гісторыю беларускай мовы і невялікі дыферэнцыяваны руска-беларускі слоўнік. Паколькі навучанне камунікацыйным навыкам не было мэтай выдання, яго цяжка назваць тыповым падручнікам да вывучэння беларускай мовы як замежнай [Баршчэўская 2006; Барысенка 2017: 18 – 19]. Гэтая кніга, перапрацаваная і дапоўненая аўтарамі, была перавыдадзеная пад крыху змененымі назвамі (1990 і 1994 гг.)

1974

Pashkevich V., *Fundamental Byelorussian = Беларускае мова, Book 1*, edited by A. Adamovich, Toronto 1974.

Як згадвалася вышэй, першапачаткова гэтая кніга была прызначаная для дзяцей бела-

Выбраныя матэрыялы па вывучэнні беларускай мовы...

рускіх эмігрантаў, але неўзабаве яе пачалі выкарыстоўваць для навучання беларускай мове як замежнай. Гэтую кнігу можна спампаваць на Інтэрнэт-старонцы беларускай электроннай бібліятэкі *Беларуская палічка*⁴. Відочны ўплыў на падручнік граматыкі Браніслава Тарашкевіча. Выкарыстанне класічнага правапісу не спрыяе выкарыстанню прапанаваных матэрыялаў на занятках з замежнікамі-пачаткоўцамі, якія навучаюцца беларускай мове ў межах афіцыйнага правапісу, каб пазбегнуць інтэрферэнцыі правапісаў. Аднак, відавочнай вартасцю кнігі, між іншага, з'яўляецца выключная паслядоўнасць у выкладанні граматычнага матэрыялу.

1978

Pashkievich V., *Fundamental Byelorussian = Беларуская мова, Book 2*, edited by A. Adamovich, Toronto 1978.

1981

Jasińska-Socha T., *Skrypt do zajęć praktycznych z języka białoruskiego (dla studentów I i II roku)*, Warszawa 1981⁵.

1984

Jasińska-Socha T., *Skrypt do zajęć praktycznych z języka białoruskiego. Leksyka i leksykologia*, Warszawa 1984.

1985

Bagrowska A., *Wybór tekstów do zajęć praktycznych z języka białoruskiego*, Warszawa 1985.

Głuszkowska-Babicka J., Jasińska-Socha T., *Skrypt do zajęć praktycznych z języka białoruskiego. Wybór zagadnień morfologiczno-składniowych*, Warszawa 1985.

1990

Szadyko S., Wójcik A., *Mini-rozmówki białoruskie*, Warszawa 1990.

Кривицкий А.А., Михневич А.Е., Подлужный А.И., *Белорусский язык для говорящих по-русски*, Минск 1990.

⁴ Гл. http://knihi.com/Valancina_Paskievic/Fundamental_Byelorussian_-_Bielaruskaja_mova_Book_1.html#1 [доступ: 16.06.2017].

⁵ Матэрыялы, выдадзеныя ў Польшчы, шырэй характарызуюцца ў іншым месцы [гл. Kaleta 2015a, 2016; Goral (у друку)].

1991

Михневич А.Е., *Русско-белорусский разговорник*, Минск 1991.

У гэтым размоўніку на прыкладзе тыповых камунікацыйных сітуацый закранаюцца тэмы паўсядзённага жыцця, якія ўключаюць у сябе жывую лексіку, змешчаную ў мэтах палепшэння навыкаў маўлення. У кнізе таксама пададзеныя прымаўкі і прыказкі, тэксты для самастойнага чытання з граматычнымі каментарамі, якія, як сцвярджае аўтар, мусяць дапамагчы пераадолець папулярны, але памылковы стэрэатып, нібыта паміж беларускай і рускай мовамі не існуе ніякай асаблівай розніцы.

1992

Клышпа А., *Беларуска-польскі размоўнік*, Мінск 1992.

1993

Вешторт Г.Ф., Кузьменкова Т.В., Кунцевич Л.П., *Русско-белорусский разговорник. Культура Беларуси*, Минск 1993.

У гэтым выданні, акрамя такіх звыклых тэм як школа, бібліятэка і г. д., таксама пададзеныя інфармацыя пра адукацыю і культуру Беларусі (музеі, выставы, творы народнага і прафесійнага мастацтва). Мова выступае тут не толькі як сродак камунікацыі, але і як найважнейшая частка народнай культуры, якая, як сцвярджаюць аўтары, будзе развівацца, калі будзе клопат пра беларускую мову [Вешторт, Кузьменкова, Кунцевич 1993: 5]. Таксама асаблівая ўвага надаецца факту, што беларуская і руская мовы, з аднаго боку, блізкія, а іншага боку, кожная з іх характарызуецца сваёй спецыфікай і функцыянуе самастойна, што можа выклікаць шмат цяжкасцяў праз уяўнае падабенства на розных узроўнях мовы.

1994

Кожина А.А., Руденко Е.Н., Тарасевич Е.Г., *Белорусский язык для русскоязычных. Учебное пособие*, редкаллегія: А.Е. Михневич, Д.Г. Богушевич, З.А. Харитончик, Минск 1994.

Кривицкий А.А., Подлужный А.И., *Учебник белорусского языка для самообразования*, Минск 1994.

Выданне складаецца, з аднаго боку, з раздзелаў, прысвечаных фанетыцы, арфаграфіі, марфалогіі ці сінтаксісу, а з другога – гэта практыкаванні, тэксты, і – што вельмі важна – узоры беларускіх афіцыйных дакументаў (акты, даверанасці, пасведчанні, пастановы, службовыя загады і г. д.), прыказкі і прымаўкі, а таксама тэматычны руска-беларускі слоўнік.

1995

Belarusian basic course, Defense Language Institute Foreign Language Center, Monterey 1995⁶.

1997

Півторак Г.П., *Білоруська мова. Підручник*, Київ 1997.

Гэта падручнік граматыкі (яго структура збудаваная вакол граматыкі), які таксама ўтрымлівае тэксты на беларускай мове для самастойнага чытання. Толькі ўводная частка (графіка, фанетыка, арфаэпія і арфаграфія) напісаная па-ўкраінску, асноўная частка падручніка – беларускамоўная.

1999

Сямешка А.І., Бадзевіч З.І., Белакурская Ж.А., *Гаворым па-беларуску. Вучэбны дапаможнік па беларускай мове для замежных навучэнцаў*, пад рэдакцыяй А.І. Сямешкі, Мінск 1999.

Гэты падручнік напісаны цалкам па-беларуску і прызначаны для працы з настаўнікам, быў падрыхтаваны калектывам аўтараў пад рэдакцыяй А. Сямешкі, выбітнага лінгвіста і знаўцы праблематыкі беларускай мовы як замежнай, адной з арганізатараў летніх школ беларусістыкі для замежнікаў [больш: Барысенка 2017: 19].

2000

Sajewicz N., *Materiały do praktycznej nauki języka białoruskiego*, Lublin 2000.

Аляксандраў С., Мыщык Г., *Говори со мной по-белорусски Базовый курс классического белорусского языка*, Менск 2000.

⁶ Гл. <https://jlu.wbtrain.com/sumtotal/language/DLI%20basic%20courses/Belarusian/Books/Transcription%20Textbook%20Units%2001-07.pdf> [доступ: 16.06.2017].

2001

Stankevich G., *Conversational Belarusian for English-speaking students*, Prague 2001⁷.

Гэта падручнік для пачаткоўцаў, дзе ў словах пазначаны націск, што не так часта сустракаецца ў падручніках.

Гуртыг К., *Кароткая граматыка беларускай мовы ў табліцах. Для нямецкамоўных навучэнцаў*, Мінск 2001.

2003

Hurtig C., Ramza T., *Belarussische Grammatik in Tabellen und Übungen = Граматыка беларускай мовы ў табліцах і практыкаваннях*, München 2003.

Важнік С.А., Савіцкая І.І., *Гісторыя і культура беларусаў. Вучэбны дапаможнік па практыцы беларускага маўлення для замежных студэнтаў*, Мінск 2003.

У гэтым падручніку спалучаюцца моўныя і культурныя звесткі, падкрэсліваецца капітоўнасць беларускай народнай культуры.

2004

Marchant C., *Fundamentals of Modern Belarusian*, 2004.

Гэтая кніга напісаная амерыканцам, членам Царквы Ісуса Хрыста Святых Апошніх Дзён (мармонаў), які вывучаў беларускую мову у Віцебску, дзе знаходзіўся дзевяць месяцаў у якасці місіянера. Гэты падручнік знаходзіцца ў вольным доступе ў Інтэрнэце, і распаўядае толькі пра граматычную розніцу паміж беларускай, рускай і ўкраінскай мовамі.

2006

Лазарева Е.А., *Русско-белорусский разговорник. Расійска-беларускі размоўнік*, Москва 2006.

Адзін з шэрагу матэрыялаў, выдадзеных на тэрыторыі Расійскай Федэрацыі.

Станкевіч А., Каткіч Ж., *Дваццаць сустрэч з Беларуссю. Падручнік па беларускай мове для пачаткоўцаў*, пад агульнай рэдакцыяй Андрэаша Золтана, Будапешт 2006.

⁷ Гл. <http://www.belarus-misc.org/download/book01-rev2.pdf> [доступ: 16.06.2017].

Выбраныя матэрыялы па вывучэнні беларускай мовы...

Усе заданні ў кнізе напісаныя па-венгерску, што ўскладняе яе выкарыстанне на занятках з замежнымі студэнтамі з іншых краін.

2007

Сегень Л., Беларуская мова. *Данаможнік для студэнтаў беларускай філалогіі. Курс 1*, Беласток 2007.

Філіновіч А., Беларуская мова. *Данаможнік для студэнтаў беларускай філалогіі. Курс 2*, Беласток 2007.

2008

Аляксандраў С., Мыцьк Г., *Гавары са мной па-беларуску. Гутарковая мова ў штодзённым ужыванні = Говори со мной по-белорусски. Живой разговор каждый день*, Масква 2008.

Гэтая кніга для тых, хто цікавіцца беларускай мовай і хоча яе вывучаць самастойна. Падручнік складаецца з 17-ці заняткаў, у кожным з якіх таксама пададзеныя і размоўныя канструкцыі. Уся ўвага аўтараў скіроўваецца да навучання камунікацыйным навыкам.

Ждановіч В., 2008, *Слоўнік для дзяцей беларуска-польскі, польска-беларускі = Słownik dla dzieci białorusko-polski, polsko-białoruski*, Мінск.

Гэты слоўнік складаецца з лексічных і сінтаксічных параўнанняў беларускай і польскай мовы. Таксама даецца такая важная інфармацыя, як польска-беларускія амонімы, але беларускія прыклады запісаныя толькі класічнай (а не афіцыйнай) арфаграфіяй.

Кривицкий А.А., Михневич А.Е., Подлужный А.И., *Белорусский язык. Для говорящих по-русски*, Мінск 2008.

У гэтым падручніку даецца ўвага фанетыцы, арфаграфіі, марфалогіі, сінтаксісу і стылістыцы беларускай мовы, а таксама разыходжанню паміж беларускай і рускай мовамі. Варта падкрэсліць, што гэтае выданне прызначаецца як замежнікам, так і беларусам, на што ўказваюць і самі аўтары: “Не зря говорят, что язык – душа народа. Чем больше познаешь язык, тем глубже понимаешь своеобразие создавшего его народа. Поэтому знакомство с основами белорусского языка полезно не только

для людей иной национальности, но и для белорусов, которые в силу тех или иных причин перешли на близкородственный русский язык и начали забывать родной” [Кривицкий, Михневич, Подлужный 2008: 3].

Смольская Т.М., Вэй Вэй, Малевич И.А., *Китайско-русско-белорусский разговорник*, Мінск 2008.

Беларуска-рускую частку кнігі таксама можна выкарыстоўваць на занятках беларускай мовы як замежнай.

Беларусь. Лингвокультурологический комплекс: пособие для иностранных студентов, сост.: Л.Н. Чумак (и др.), Мінск 2008.

У кнізе, як вынікае з яе назвы, робіцца акцэнт на культуралагічным аспекце навучання замежных студэнтаў. Звесткі пададзеныя як на беларускай, так і на рускай мовах.

2010

Kliabanau D., *Krok po kroku poznajemy Białoruś: język, kultura, krajoznawstwo = Крок да кроку знаёмімся з Беларуссю: мова, культура, краязнаўства*, Кракów 2010.

У падручніку робіцца акцэнт на народнай культуры беларусаў, вакол якой арганізаваны ўвесь моўны матэрыял [гл. больш: Kaleta 2013a; Барысенка 2017: 19 – 21].

Рамза Т.Р., *Беларуская мова? З задавальненнем!*, Мінск 2010.

Гэты падручнік, як сцвярджае сама аўтарка, прызначаны галоўным чынам для нямецкамоўнай аўдыторыі [Рамза 2010: 5], што азначае, што тыя моўныя аспекты, якія будуць праблематычнымі для немцаў (ці шырэй – для не-славян), для палякаў (ці шырэй – для славян) могуць падацца ўвогуле простымі і наогул не ўяўляць ніякай праблемы.

2011

Ramza T., Tesch S., *Weißrussische Sprache in 20 Lektionen. Intensivkurs*, Oldenburg 2011.

Баршчэўскі Л., *Беларуска-польскі размоўнік-даведнік*, Мінск 2011 [гл. больш: Kaleta 2012].

2012

Łoginow J., *Język białoruski. Podręcznik dla Polaków zainteresowanych Białorusią i Ukrainą*, 2012⁸

Кніга складаецца з лексічных і сінтаксічных параўнанняў беларускай і польскай мовы, але мае ідэалагічны і палітычны падтэкст [гл. больш: Kaleta 2015a: 71 – 72].

Баршчэўскі А., *Польска-беларускі тэматычны слоўнік для школьнікаў і студэнтаў = Polsko-Białoruski słownik tematyczny dla uczniów i studentów: больше за 17,5 тысяч слоўнікавых артыкулаў*, Мінск 2012 [гл. яшчэ: Kaleta 2013в].

Грэсь А., *Беларуская мова. Дапаможнік па беларускай мове для студэнтаў рускай філалогіі*, Беласток 2012 [гл. больш: Kaleta 2014].

Павловская Н.Ю., Борисенко О.В., Васюченко П.В., Кныш А.С., Семенькевіч О.В., Чеховский Г.К., *Белорусский язык для стран СНГ: учебник*, Москва 2012 [гл. больш: Kaleta 2015б; Барысенка 2017: 21-22].

2013

Калечыц А., Корына Н., 2013, *Марфалогія беларускай мовы: вучэбна-метадычны дапаможнік для лавацкіх студэнтаў*, Нітра.

Суша Т.М., Таболіч А.У., Шчука А.К., Ігнатава С.А., Мэі П.Дж., Брэй-во Н.Г., Вікторка Л.В., Шаўлова А.М., Кардубан Ю.М., Семянькевіч А.В., *Англійска-беларускі слоўнік = English-Belarusian Dictionary*, Мінск 2013.

Харламова В.Н., *Белорусский язык. Тематический словарь. 2000 слов и предложений. С транскрипцией белорусских слов. С русскими и белорусскими указателями*, под ред. А.А. Сомина, Москва 2013.

Гэты слоўнік утрымлівае надзвычай каштоўныя прыклады ўжывання слоў у сказах.

2014

Баршчэўскі А., *Беларуска-польскі тэматычна-тэрміналагічны слоўнік = Białorusko-polski słownik tematyczno-terminologiczny*, Мінск 2014.

Барысенка В.У., Басава Г.І., Сінькова Л.Д., *Слова – мова – камунікацыя. Вучэбны дапаможнік па лінгвакультуралогіі*, Мінск 2014.

Гэты падручнік адрасаваны беларусам і замежным студэнтам як для самастойнай працы, так і для заняткаў пад кіраўніцтвам настаўніка.

Куликович В.И., *Русско-белорусский разговорник. Русско-беларускі размоўнік*, Санкт-Петербург 2014.

Гэты размоўнік (выдадзены беларускім аўтарам у Расіі) утрымлівае разнастайную інфармацыю пра Беларусь, тлумачыць розніцу паміж назвай дзяржавы *Рэспубліка Беларусь* (у афіцыйных дакументах) і *Белоруссия* (дапускаецца ў нефармальнай камунікацыі) [Куликович 2014: 8], а таксама некаторую лексіка-граматычную розніцу паміж беларускай і рускай мовамі. У беларускіх прыкладах расставлення націскі – тое рэдка сустракаецца ў выданнях для рускамоўнай аўдыторыі, бо звычайна лічыцца (на наш погляд, не вельмі слушна), што ў рускага чытача не будзе праблем з расстаноўкай націскаў у беларускіх словах.

2015

Блешчык А., *Беларуская мова для рускамоўных: практыкум*, Екацярынбург 2015.

Мыцьк Г., *По-белорусски? Пожалуйста! Па-беларуску? Калі ласка!*, Мінск 2015.

У кнізе пароўну пададзены як беларускамоўныя, так і рускамоўныя тэксты, пры гэтым у беларускіх тэкстах пазначаны націск у словах. Гэты самадапаможнік прызначаны (пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь) студэнтам, міністрам, бізнэсоўцам і ўсіх ахвочым вывучыць беларускую мову. Першая частка падручніка прысвечаная граматычнаму аспекту, другая – дыялогам і тэкстам, пасля якіх даецца невялікі слоўнік.

Чаракова М., Чарнова М., *Гэта Беларусь, дзетка!*, пад рэд. Э. Браўна і А. Ліс, Мінск 2015.

2016

Böhm A., Rakhlei M., *Weissrussland*, Berlin 2016.

⁸ Гл. <http://wydaje.pl/e/jezyk-bialoruski-podrecznik-dla-polakow-zainteresowanych-bialorusia-i-ukraina> [доступ: 16.06.2017]

Выбраныя матэрыялы па вывучэнні беларускай мовы...

Michalska U., *Rozmówki polsko-białoruskie*, Warszawa 2016.

Кніга выдадзена каляровым друкам, ахоплівае шырокае кола тэм, цікавая. На жаль, у пададзеных фразях сустракаюцца памылкі і паланізмы.

Таранов А.М., *Словарь тематический русско-белорусский. Для активного изучения слов и закрепления словарного запаса. 9000 слов*, T&P Books Publishing 2016.

У гэтым слоўніку кожная мова мае свой колер для абазначэння прыкладаў: беларускія лексемы вылучаныя блакітным, а рускія – чырвоным колерам.

2017

Jasińska-Socha T. (przy współpracy T. Chylak-Schroeder i J. Głuszkowskiej-Babickiej), *Język białoruski (poziom podstawowy i średnio zaawansowany)*, pod red. R. Kalety, Warszawa 2017.

Падручнік складаецца больш як з 400 старонак. Тэмы цікавыя і разнастайныя. Кніга складаецца з граматычнай часткі, тэкстаў і практыкаванняў.

Сомин А.А., *Белорусский язык. Самоучитель*, Москва 2017.

Варта адзначыць, што ў гэтым дапаможніку першы раз выкарыстоўваюцца абодва варыянты арфаграфіі (афіцыйны і класічны правапіс) [гл. Сомин 2016].

Барысенка В.У., Васючэнка П.В., Казакевіч Т.Г., Кныш Л.С., Семян'кевіч А.В., *Беларуская мова для пачаткоўцаў*, Мінск 2017.

Гэта новы дапаможнік для студэнтаў-пачаткоўцаў, якія размаўляюць па-руску. У значнай ступені, як згадваецца ў прадмове, у падручніку выкарыстаныя ідэя і тэксты да чытання з падручніка *Белорусский язык для стран СНГ: учебник* (Масква 2012).

Такім чынам, паказаныя ў гэтым аглядзе глатадыдактычныя матэрыялы з'яўляюцца доказам таго, што насуперак укаранёным стэрэатыпам пра беларускую мову, існуе цікаўнасць да яе вывучэння, а значыць, ёсць патрэба у падрыхтоўцы новых матэрыялаў да вывучэння

беларускай мовы як замежнай – як у Беларусі, так і за мяжой.

З польскай пераклала Іаанна Уладыка

Літаратура

Баршчэўская Н., 2006, Выдавецкая дзейнасць у Беларусі – 3, 27.04.2006, <http://www2.polskieradio.pl/eo/print.aspx?id=35938> [доступ: 12.06.2017].

Барысенка В.У., 2017, Вучэбна-метадычныя дапаможнікі па беларускай мове як замежнай. Дыхранічны аспект, “Беларуская мова як замежная”, № 1, с. 16 – 23.

Вешпорт Г.Ф., Кузьменкова Т.В., Кунцевич Л.П., 1993, Русско-белорусский разговорник. Культура Беларуси, Минск.

Кривицкий А.А., Михневич А.Е., Подлужный А.И., 2008, Белорусский язык. Для говорящих по-русски, Минск.

Куликович В.И., 2014, Русско-белорусский разговорник. Русско-белорускі размоўнік, Санкт-Петербург.

Лукашанец А.А., 2014, Беларуская мова ў XXI стагоддзі: развіццё сістэмы і праблемы функцыянавання, Мінск.

Пашкевіч В., 1968, Першая чытанка пасля лемантара для беларускіх дапаўняльных школаў, Кліўленд.

Рамза Т.Р., 2010, Беларуская мова? З задавальненнем!, Мінск.

Сомин А.А., 2016, Новы падручнік “Белорусский язык. Самоучитель”: праблемы і рашэнні, [у:] Мова – Літаратура – Культура. Матэрыялы VIII Міжнароднай навуковай канферэнцыі (да 90-годдзя прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна), Мінск, 15 – 16 верасня 2016 г. У дзвюх частках, частка 1, у аўтарскай рэдакцыі, Мінск, с. 189 – 192.

Goral A., (у друку), *Polskie podręczniki do nauki języka białoruskiego dla studentów kierunków filologicznych – analiza porównawcza*.

Kaletka R., 2012, Л.П. Баршчэўскі, Беларуско-польскі размоўнік-даведнік, (Серыя: Беларускія ЕўраРазмоўнікі) Радывёла-плюс, Мінск 2011, 180 с., “Acta Albaruthenica”, т. 12, с. 265 – 267.

Kaletka R., 2013a, Dymitry Kliabanau, Krok po kroku poznajemy Białoruś. Język. Kultura. Krajoznawstwo = Крок да кроку знаёмімся з Беларуссю. Мова, Культура, Краязнаўства, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, 198 s., “Acta Albaruthenica”, т. 13, с. 366 – 368.

Kaletka R., 2013b, O projekcie słownika białorusko-polskich fałszywych przyjaciół tłumacza na tle dorobku leksykografii polsko-białoruskiej, “Studia Slavica”, т. XVII / с. 83 – 85, гл. <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/3385>

Радаслаў Калета

[Доступ: 16.06.2017].

Kaleta R., 2013в, Польска-беларускі тэматычны слоўнік для школьнікаў і студэнтаў = Polsko-Białoruski słownik tematyczny dla uczniów i studentów: больш за 17,5 тысяч слоўнікавых артыкулаў, укладанне Лявон Барпчэўскі, выдавец Зміцер Колас, Мінск 2012, 274 s., "Linguodidactica" 2013, т. 17, с. 259 – 261.

Kaleta R., 2014, Анна Грэсь, Беларусая мова. Дапаможнік па беларускай мове для студэнтаў рускай філалогіі, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Беласток 2012, 210 s., "Acta Albaruthenica", № 14, с. 373 – 375.

Kaleta R., 2015а, Kilka uwag o nauczaniu Polaków języka białoruskiego jako obcego, [y:] Беларуская-польскія моўныя, літаратурныя, гістарычныя і культурныя сувязі. Зборнік артыкулаў, Беларусіка=Albaruthenica 36, пад рэдакцыяй І.Э. Багдановіч, Мінск 2015, с. 69 – 72, гл. <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/6189> [Доступ: 16.06.2017].

Kaleta R., 2015б, Н.Ю. Павловская, О.В. Борисенко, П.В. Васюченко, А.С. Кныш, О.В. Семенькевич, Г.К. Чеховский, Беларускі язык для стран СНГ: учебник, Москва 2012, ss. 452, "Studia Wschodnioslowiańskie" 2015, т. 15, с. 637 – 641.

Kaleta R., 2016, Tematyka chrześcijańska na lektoratach języka polskiego i języka białoruskiego jako języków obcych, "Studia Slavica", № XX/2, с. 97 – 110.

Kaleta R., 2017, Przegląd pomocy glottodydaktycznych do nauki języka białoruskiego jako obcego wydanych w latach 1973 – 2017, [y:] "Зь зычлівості ку моєи отчизне": Tom pamiątkowy dedykowany Profesorowi Mikołajowi Timoszukowi, red. N. Barszczewska, M. Chaustowicz, Warszawa, с. 181 – 191, гл. <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/13235> [Доступ: 16.12.2017].

Lipińska E., 2002, Między językiem ojczystym a obcym. Nauczanie i uczenie się języka odziedziczonego w chicagowskiej diaspory polonijnej, Kraków.

Lipińska E., 2003, Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności, Kraków.

Lipińska E., Seretny A., 2011, Doświadczenia nauczania w skupiskach polonijnych. Raport przygotowany na III Kongres Polskich Towarzystw Naukowych na Obczyźnie, <http://www.swp.krakow.pl/panel/spaw2/uploads/files/seretny.pdf>, rozdział 4.1. "Heritage language", czyli język pokolenia emigracyjnego.

Michońska-Stadnik A., 1993, Jak nauczyć się języka, Wrocław.

Pashkevich V., 1974, Fundamental Byelorussian = Беларуская мова, edited by A. Adamovich, Book 1, Toronto.

Pashkevich V., 1978, Fundamental Byelorussian = Беларуская мова, edited by A. Adamovich, Book 2, Toronto.

Rott-Żebrowski T., 1991, Gramatyka języka białoruskiego: minimum gramatyczne. Cz. 1, Lublin.

Rott-Żebrowski T., 1992, Gramatyka języka białoruskiego: minimum gramatyczne. Cz. 2, Lublin.